

Akademisk tåkeprat

Håkon Huth

psykologstudent, 10. semester ved profesjonsstudiet i Oslo

Hilde Thomsen

Illustratør

Psykologer har mye å lære av gutten som stod foran gullfiskbollen og utbrøt «Doffen har daua».

«Vårt samfunnsmandat som kliniske psykologer er å konseptualisere komorbiditet av psykologisk art på en intelligibel måte, og det ultimate målet må være å opplyse den gemene hop.» Som fersk student på profesjonsprogrammet ved Universitetet i Oslo våren 2016 fikk jeg bakoversveis av den første forelesningen. Sitatet er gjenkalt etter hukommelsen og sikkert ikke korrekt. Samme kan det være. Poenget er ikke hvem som sa hva, men at vi står i fare for å rote oss bort i en sky av akademisk tåkeprat. Med vi mener jeg alle som har studert, studerer eller jobber med psykologi i diverse former. Jeg sikter bredt og skyter vilt.

Professor fra Fredrikstad

Universitetsansatte må ta sin del av ansvaret. Etter første forelesning følte jeg meg som en del av denne «gemene hop», og jeg fikk straks en følelse av ikke å strekke til. Jeg stod utenfor den akademiske høyborg, med lua i hånda. Usikker banket jeg på og hørte en røst i det fjerne. «Komorbiditet», «intelligibel», «den gemene hop». Dette var ikke tøys. Fra nå av var det alvor. Skulle jeg bli psykolog, var det simpelthen bare å ta en bachelor i fremmedord først. Første forelesning ble fulgt opp av en ny en, der begreper som «fenomenologisk», «epistemisk tillit» og «eksekutive funksjoner» kom haglende mot meg. Amanuenser og professorer er forbilder for den kommende generasjon psykologer. Da må de være bevisste måten de formidler kunnskap på. Jeg tror det er mulig å formidle forholdsvis komplekse konsepter på en mer forståelig måte.

Noen behersker denne kunsten. Et rykte skal ha det til at professor Geir Overskeid ved Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo på et tidspunkt skal ha hatt følgende stående på sin «emneside» på Universitetets hjemmesider: «Fra Fredrikstad.» Ikke mer, ikke mindre. Så forfriskende enkelt. En mann som står trygt i seg selv, tenkte jeg. Om ryktet er sant, vet jeg ikke. Han har i alle fall en rimelig beskjeden beskrivelse også i dag. Professoratet og publikasjonslisten hans taler for seg selv. Dette handler riktignok ikke direkte om formidling, men om tilliten han vekker ved å ikke behøve å flutte seg med vanskelige begreper. En annen som i mine øyne klarer dette godt, heter Anders Fjell. Han er professor ved Psykologisk institutt ved UiO og foreleste om de nevrane mekanismene bak hukommelse. Ingen enkle saker, men fordi han selv kunne sakene sine så godt, klarte han å formidle det på en interessant og forståelig måte.

Dekantering

Etter første forelesning følte jeg meg som en del av denne «gemene hop», og jeg fikk straks en følelse av ikke å strekke til

Spørsmålet er om vi kanskje mister nyansene om vi forenkler språket for mye. Tidlig i februar i år deltok jeg på et etikkseminar ledet av en annen dyktig professor, Anne-Kari Torgalsbøen. I presentasjonen jeg holdt, sa jeg noe av det samme: I møte med «den gemene hop», eller folk flest, er vi nødt til å snakke et forståelig språk. Når vi bruker «selvfølgelige» begreper som «kognitiv» og «eksekutive funksjoner», må vi forsikre oss om at de vi snakker med, forstår det samme som oss. Dette ansvaret er faktisk nedfelt i de fagetiske prinsippene. Anne-Kari var enig. Det var hun som oppfordret meg til å dele tankene i Tidsskrift for Norsk psykologforening. Likevel må det vel være greit å bruke fagspråket oss psykologer imellom? spurte hun meg. Da blir kommunikasjonen mer presis.

Men blir den egentlig det? I kjølvannet av den nå omtrent halvårige diskusjonen rundt skammens funksjon i tidsskriftet har jeg inntrykk av at det oppstår misforståelser selv når psykologer kommuniserer med hverandre. Kort oppsummert: Der noen forstår skam som utelukkende negativt (Popovac, 2020), poengterer andre at skammen rent evolusjonært har en viktig og noen ganger positiv funksjon (Sinding, 2020). Debatten er interessant av flere grunner. Ikke minst er den et godt eksempel på hvordan fagfolk ofte kommuniserer med hverandre. Slik jeg leser diskusjonen, er forfatterne langt på vei enige, men har ulik forståelse av skam-begrepet. Hanne Weie Oddli skrev i 2016 en flott artikkel om «nyttene av dekantering» i Psykologtidsskriftet. Jeg anvender hennes formulering her. Skam-begrepet dekanteres. Ved at begrepet «helles fra en karaffel til en annen», tilføres det nye, nyttige elementer. Mitt poeng har derfor ingenting å gjøre med hvor nyttig debatten er. Forfatterne skriver både godt og overbevisende. Eksempelet viser imidlertid at selv fagpersoner innenfor samme profesjon kan forstå ganske grunnleggende begreper ulikt. Hvis vi nå øker vanskelighetsgraden litt, og snakker om «eksekutive funksjoner», blir forståelsen av begrepet trolig enda mer uklar. Det kan være vanskelig nok å snakke kollegaer imellom. Skal vi i tillegg henvende oss til pasienter, andre faggrupper eller til «de mange», tror jeg folk kan bli nokså svimle.

Det er ingen ny tanke at fagformidling bør gjøres enklere. Dyktige kolleger som Siri Gullestad har minnet oss på det før. I 2014 skrev hun en godt formulert tekst med tittelen «Språk som skaper avstand» i dette tidsskriftet. Én ting handler om hvordan vi snakker oss imellom, en ganske annen er å lese pasienters journaler. Som Gullestad påpeker: «Bruk av substantiver og kategoriserende vendinger endrer selve setningsbygningen – språket blir oppstyltet, abstrakt og ofte uforståelig» (Gullestad, 2014).

Rema 1000

Jeg er student med beskjeden erfaring, men for det det er verdt, er jeg enig med Gullestad. Det kan kanskje også noen ganger være en fordel å ikke ha kommet lenger ned veien enn det jeg har. Jeg har for ikke lenge siden selv kjent på en form for avmakt ved å stå ved den akademiske høyborgs porter. Jeg ante ikke hva ting betydde, og følte meg dum. Kanskje kan det samme gjelde pasienter og andre vi formidler fag til. Husker du den lille gutten på Rema 1000-reklamen som konstaterer at «Doffen har daua»? Noen ganger er det enkle ofte det beste.

Jeg tror forresten problemet kan ledes tilbake til det Anne-Kari spurte meg om. Det må da være greit å bruke fagspråk oss fagfolk imellom? Jeg anerkjenner selvsagt hvor viktig det er at fagfolk mestrer sentrale begreper som setter oss i stand til å kommunisere presist og mest mulig objektivt. Men når bruken av disse fagtermene blir second nature, når vi bruker dem uten å reflektere over dem mens vi snakker, er det fort gjort å miste gangsynet. En klok bekjent spekulerte på om vi kanskje ser oss så blinde på fremmedordene at vi til slutt blir ute av stand til å endre språket når vi skal få andre til å forstå hva vi mener, enten det er snakk om pasienter, andre faggrupper eller folk flest. Denne utfordringen er neppe unik for vårt fag, men kanskje er det spesielt viktig for psykologer/

helsepersonell å ha gode kommunikasjonsvaner. Vi arbeider ofte sammen med mennesker for å få til endring gjennom samtale. Hvordan skal vi få til det om de ikke skjønner hva vi sier?

Nietzsche i graven

Jeg hadde en gang en norsklærer som pleide å raljere over folk som sa ting som at «inntagelsen av morgenmåltidet er essensiell», når man likeså godt kunne si at «det er viktig å spise frokost». For man sier jo det samme?». Denne norsklæreren har skrevet etterordet til en av Friedrich Nietzsches oversettelser til norsk. Hvem vet om ikke Nietzsche ville ha snudd seg i graven om han hørte hvordan vi holder på. «(...) alle tilgrumser de sitt vann for at det skal synes dypt», skriver han i Slik talte Zarathustra (Grønner, 2011) – en klar oppfordring til datidens poeter og tenkere om å sette klarhet aller først. Senere har uttrykket blitt brukt om å kamuflere forholdsvis grunne tanker med et komplekst og pompøst språk. Jeg vil presisere at jeg ikke mener at vi tilgrumser en «grunn tanke». Det er komplekse ting vi snakker om! Jeg tror bare ikke på at komplekse tanker krever et komplekst språk. Og selv om det selvsagt er nødvendig – essensielt – at vi som fagfolk behersker et bredt spekter av presise fagbegreper, så trenger vi ikke på død og liv å bruke dem så mye vi kan, i alle mulige sammenhenger – nærmest av vane.

Jeg kan selv merke hvordan jeg etter å ha studert psykologi i flere år nå har begynt å snakke og skrive mer komplekst, selv når det ikke har vært nødvendig. Det er i ferd med å bli en uvane, dette. Derfor vil jeg stoppe nå. Selvsagt skal jeg lære og mestre alle nødvendige fagbegreper, men jeg skal bruke dem på en bevisst måte, og skrive og snakke enkelt når jeg kan. Jeg tror det vil gjøre meg til en bedre psykolog. For at jeg og andre psykologistudenter skal komme dit, tror jeg imidlertid vi trenger hjelp av alle dere dyktige psykologer der ute. Hjelp oss ved å sette gode eksempler. Hjelp oss ved å være raue og imøtekommende. Hjelp oss med å snakke forståelig.

Vi sitter på en kompetanse og en kunnskap som er mye verdt. Derfor er det viktig at vi kan formidle den slik at den blir forståelig.

Referanser

- Gullestad, S.E. (2014).. Språk som skaper avstand. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51(8), 640 - 641.
- Leveresen, J.S.R. (2014). Psykologien, språket og mennesket. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51(10).
- Nietzsche, F. [1883] (2011). *Slik talte Zarathustra* (B.C. Grønner, overs.). Spartacus.
- Oddli, H.W. (2016). Nyttens av dekantering. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 53(2), 134 - 138.
- Popovac, Z. (2020). Skam revidert: Et oppgjør med positive tolkninger av skammens funksjoner. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 57(8), 593–596.
- Sinding, A.I. (2020). Skam nyansert. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 57 (10), 764 - 769